

УДК 332.3

М. П. Мартинюк,

к. е. н., завідувач відділу земельних відносин та природокористування,

ННЦ "Інститут аграрної економіки", м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-8660-2792>**О. Д. Дивнич,**

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,

Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0290-4030>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.9.96

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНО-РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

М. Martynyuk,

PhD in Economics, Head of the Department of Land Relations and Nature Management,

National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics", Kyiv, Ukraine

O. Dyvnych,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Economics

and International Economic Relations, Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC SUPPORT OF THE INNOVATIVE SYSTEM OF LAND RESOURCE POTENTIAL MANAGEMENT OF AGRARIAN ENTERPRISES

У статті розглянуто інноваційний аспект управління процесом формування та використання земельно-ресурсного потенціалу підприємства. Уточнено понятійно-категоріальний апарат таких понять "продний-ресурсний потенціал", "продуктивний потенціал земель", "земельно-ресурсний потенціал аграрних підприємств". З'ясовано, що в землекористуванні України спостерігаються значні диспропорції: високий рівень розораності, значна частка інтенсивних культур та тяжіння до монокультури, дефіцит поживних речовин, ґрунторуйнівні технології, що призводить до втрат гумусу — основної продуктивної частини земельного ресурсу. Встановлено, що досягнутий рівень урожайності зернових в Україні на третину є нижчим порівняно з окремими країнами ЄС. Також, з'ясовано, що коефіцієнт варіації урожайності культур по регіонах України є суттєвим, що підтверджує наявність потенціалу підвищення продуктивності земель в аграрних підприємствах. Визначено, що земельно-ресурсний потенціал аграрних підприємств є поєднанням кількісних та якісних характеристик продуктивних земель з виробничими факторами за посередництвом системи менеджменту для здійснення сільськогосподарського виробництва з метою отримання оптимального економічного ефекту, що забезпечує збалансоване співвідношення між інтенсивністю землекористування та результативністю для збереження і відтворення земельних ресурсів. Розроблена трьохрівнева модель формування і реалізації земельно-ресурсного потенціалу аграрного підприємства, яка характеризується комплексністю і системним підходом. Перший рівень включає вихідні умови формування земельно-ресурсного потенціалу, що оптимізовані за допомогою системи менеджменту. Другий рівень — площа земельно-ресурсного потенціалу, яка визначається не лише вихідними умовами, а і впливом двох ключових чинників — погодно-кліматичних умов та інновацій, що можуть однонаправлено або різнонаправлено змінювати розмір потенціалу. Третій рівень відображає результативність використання земельно-ресурсного потенціалу аграрного підприємства. Обґрунтовано, що саме інновації є тим чинником, що може забезпечити пом'якшення негативних впливів зміни клімату і при цьому забезпечити розширення потенціалу земельних ресурсів та результативність їх використання.

The article considers the innovative aspect of managing the process of formation and use of the land and resource potential of an enterprise. The conceptual and categorical apparatus of such concepts as "productive resource potential", "productive land potential", "land resource potential of agricultural enterprises" is specified. It is found that there are significant disproportions in the land use of Ukraine: a high level of ploughing, a significant share of intensive crops and a tendency to monoculture, nutrient deficiency, soil-destroying technologies, which leads to the loss of humus, the main productive part of the land resource. It is established that the achieved level of grain yields in Ukraine is one third lower than in some EU countries. It is also found that the coefficient of variation of crop yields across the regions of Ukraine is significant, which confirms the potential for increasing land

productivity in agricultural enterprises. It is determined that the land and resource potential of agricultural enterprises is a combination of quantitative and qualitative characteristics of productive land with production factors through the management system for agricultural production in order to obtain the optimal economic effect, which ensures a balanced ratio between the intensity of land use and the efficiency for the conservation and reproduction of land resources. The article develops a three-level model of formation and realisation of the land and resource potential of an agricultural enterprise, which is characterised by complexity and system approach. The first level includes the initial conditions for the formation of land and resource potential, which are optimised with the help of a management system. The second level is the plane of land and resource potential, which is determined not only by the initial conditions, but also by the influence of two key factors — weather and climate conditions and innovations that can unidirectionally or multidirectionally change the size of the potential. The third level reflects the effectiveness of the use of land and resource potential of an agricultural enterprise. It is substantiated that innovations are the factor that can mitigate the negative impacts of climate change and at the same time ensure the expansion of the potential of land resources and the efficiency of their use. It is proved that in order to ensure sustainable and efficient use of soils, land resources must be reproduced.

Ключові слова: управління, земельно-ресурсний потенціал, аграрні підприємства, землекористування, інноваційний менеджмент, результативність, організаційно-економічне забезпечення, система.

Key words: management, land potential, agricultural enterprises, land use, innovative management, efficiency, organizational and economic support, system.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Земельно-ресурсний потенціал України може бути успішно використаний для забезпечення сталого розвитку країни, зростання економіки, підвищення рівня життя населення та забезпечення продовольчої безпеки. Проте для цього необхідно вжити належних заходів з управління та організації раціонального використання земельних ресурсів, збереження родючості ґрунтів, захисту біоценозу та реалізації інноваційних технологій у сільському господарстві. Існуючий дисбаланс між потенціалом земельних ресурсів та їх фактичним використанням призводить до деградації та виснаження ресурсу. Однак такі властивості землі як просторова обмеженість та не відновлюваність поряд з центральним місцем в структурі ресурсного потенціалу аграрного підприємства вимагає пошуку інноваційних підходів до управління формуванням та реалізацією земельного потенціалу для забезпечення максимальної результативності з дотриманням екологічної збалансованості. Відновлення деградованих земель та ґрунтів з використанням інноваційних технологій є однією з Цілей Сталого Розвитку України до 2030 року [12, с. 109]. Тому збалансований розвиток земельно-ресурсного потенціалу, створення ефективних механізмів його використання та відтворення мають вирішальне значення для конкурентоспроможності сільського господарства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Потенціал земельних ресурсів та природно-кліматичних умов визначається як здатність підприємства використовувати природні ресурси та кліматичні умови для здійснення сільськогосподарського виробництва. Потенціал аграрного підприємства на 70 % формується безпосередньо за рахунок земельних ресурсів та залежить від їх якісних характеристик [5]. В науковій літературі існує декілька пов'язаних категорій з поняттям "земельно-ресурсного потенціалу аграрного підприємства". Зокрема, окремі науковці розглядають поняття "природно-ресурсного потенціалу території" [3; 8], який визначається сукупністю наявних природних умов та природних ресурсів властивих даній території.

Є. В. Бутенко, Р. А. Харитоненко виокремлюють таке поняття як "продуктивний потенціал земель" і визначають його як організацію використання сільськогосподарських угідь для отримання найбільшого економічного ефекту при збереженні раціонального використання природних ресурсів [2].

А. О. Сітковська, О. О. Масляєва О. О. розглядають поняття "земельно-ресурсного потенціалу" як комплексну категорію і пропонують оцінювати не лише його рівень, а й ступінь

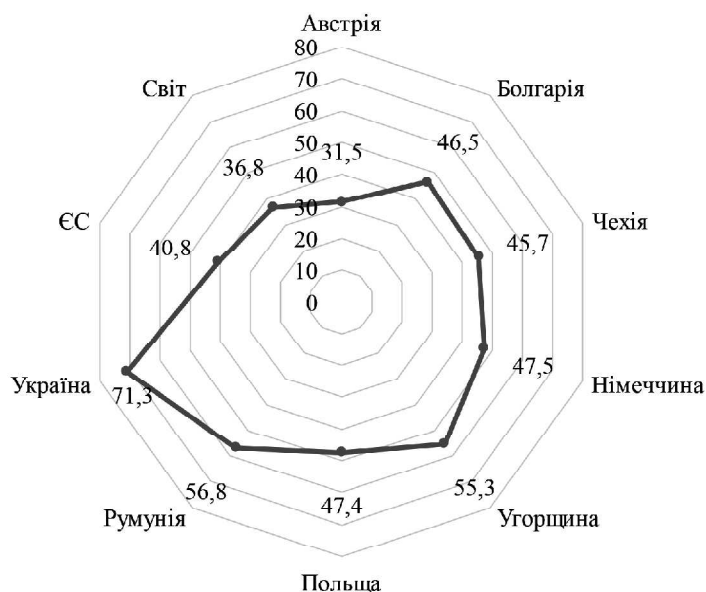

Рис. 1. Рівень розораності земель (сільськогосподарські угіддя у % до земель) України та окремих країн Європи, 2021 р.

Джерело: побудовано за даними [9].

його використання на конкретній території, враховуючи спрямованість діяльності у сільському господарстві [11].

О. С. Альбещенко визначає "земельно-ресурсний потенціал" як природно-соціальне утворення, що характеризується ознаками просторового та інтегрального природного ресурсу (протяжністю, рельєфом, надрами, водами, ґрунтовим покривом, рослинністю), а також виступає об'єктом господарської діяльності, базою для розміщення продуктивних сил суспільства і розселення людей, засобом виробництва та визначає екологічні умови сталості середовища життя людей [1].

І. І. Вініченко, Є. А. Кобець, О. О. Серeda визначили інструменти регулювання ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, що передбачають поєднання законодавчого забезпечення, соціально-економічних і екологічних критеріїв [4]. Також автори ідентифікували фактори ефективного землекористування.

Враховуючи проведені дослідження, доцільним є продовжити розгляд питань формування, управління та раціонального використання земельно-ресурсного потенціалу аграрних підприємств з урахуванням кліматичних змін та інноваційних трендів розвитку.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Формулювання цілей статті (постановка завдання) — дослідити досягнутий рівень реалізації потенціалу земельних ресурсів аграрних

підприємств на основі порівняльного аналізу за досягнутим рівнем урожайності з країнами ЄС та внутрішньорегіональної варіації даного показника, побудова моделі формування і реалізації земельно-ресурсного потенціалу аграрного підприємства, з'ясування впливу інновацій на рівень реалізації потенціалу, ідентифікувати напрями відтворення земельно-ресурсного потенціалу підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Україна має досить високий рівень розораності земель як серед країн Європи, так і світу, про що свідчать відповідні показники. Зокрема, рівень розораності в Україні становить 71,3%, тоді як у ЄС середній показник знаходиться на рівні 40,8%, а середньосвітовий — 36,8 % (рис. 1). Високому рівню показника в країні сприяє наявність значної частини земель з високим та достатнім рівнем родючості земель.

У структурі ґрунтового покриву домінують чорноземи, розораність яких становить 88—92%, екологічно стійкі землі (пасовища, сіножаті й інші) займають всього 12 %, лісовкрита площа становить 17 %, що вдвічі менше порівняно з західноєвропейськими країнами [8, с. 66]. Виникло серйозне екологічне навантаження на природно-ресурсний потенціал через нераціональне використання земельних ресурсів. Це обумовлено переважанням монокультурної системи сільськогосподарського виробництва та використанням технологій, що виснажують ґрунти. Частка інтенсивних культур у структурі посівів аграрних підприємств сягає 50,0 %. Переважна більшість посівних площ у 2022 р. зайнята пшеницею (25,2 %), кукурудзою на зерно (20,9 %), соняшником (27,7 %), соєю (8,5 %) та ріпаком (7,2 %), на які припадає близько 90 % посівної площі. Дефіцит поживних речовин, що виникає як наслідок незбалансування виносу поживних речовин з урожаєм та поверненням їх в ґрунт за рахунок мінеральних та органічних добрив призводить до зниження вмісту гумусу, тобто основної продуктивної частини земельного ресурсу, що є основою здійснення виробництва продукції рослинництва. Неможливо більше вважати чорнозем високородючим ґрунтом, оскільки вміст поживних елементів у ньому у 2,5 — 3 рази менший, ніж у ґрунтах Західної Європи [7].

Досягнутий рівень урожайності зернових в Україні (54,5 ц/га) в цілому відповідає серед-

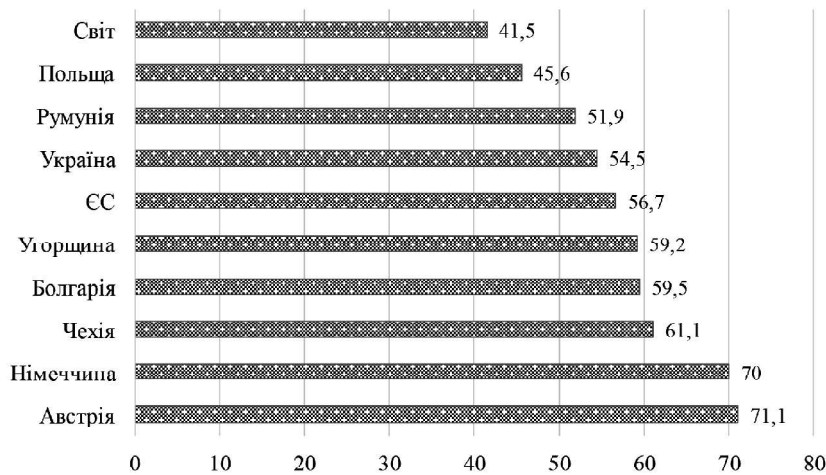

Рис. 2. Досягнутий рівень урожайності зернових в Україні та окремих країнах Європи, 2021 р., ц/га

Джерело: побудовано за даними [9].

Таблиця 1. Коефіцієнт варіації урожайності окремих сільськогосподарських культур по регіонах України, 2021—2022 рр., %

Показники	2021 р.	2022 р.	Абсолютне відхилення, (+, -)
Пшениця озима:			
підприємства	15,4	23,9	8,5
фермерські господарства	13,7	23,5	9,8
Кукурудза на зерно:			
підприємства	23,1	26,2	3,1
фермерські господарства	25,6	29,3	3,7
Соняшник:			
підприємства	15,8	26,6	10,8
фермерські господарства	15,6	26,7	11,1

Джерело: розраховано за даними [10].

ньому рівню даного показника в ЄС (56,7 ц/га), однак більш детальне порівняння за окремими країнами свідчить про наявний потенціал зростання ефективності землекористування (рис. 2). Зокрема, резерв збільшення порівняно з Угорщиною становить 4,7 ц/га (8,6 %), Болгарією — 5,0 ц/га (9,2 %), Чехією — 6,6 ц/га (12,1%), Німеччиною — 15,5 ц/га (28,4 %), Австрією — 16,6 ц/га (30,5 %).

До топ-10 країн за рівнем урожайності належать Сент-Вінсент і Гренадини (303,1 ц/га), Об'єднані Арабські Емірати (262,3 ц/га), Оман (164,6 ц/га), Кувейт (112,2 ц/га), Нова Зеландія (872,8 ц/га), Маврикій (86,4 ц/га), Ірландія (86,1 ц/га), Катар (84,3 ц/га), Багамські острови (84,2 ц/га), Сполучені Штати Америки (82,7 ц/га) [9].

Провівши аналіз коефіцієнту варіації урожайності в Україні у розрізі регіонів можна зазначити, що вони є досить суттєвими і у 2022 р. з початком повномасштабного вторгнення волатильність зросла, що негативно впливає на кінцеві результати господарювання та ефективність виробництва (табл. 1). У 2022 р. по-

рівняно з 2021 р. рівень варіації урожайності озимої пшениці в аграрних підприємствах збільшився на 8,5 % і становить 23,9%, по кукурудзі на зерно — на 3,1 % до 26,2 %, соняшнику — на 10,8 % до 26,6 %. Слід відмітити, що коефіцієнт варіації урожайності по аграрних підприємствах і фермерських господарствах суттєво не відрізнялися.

Однією з причин коливання та значно нижчої урожайності в Україні є недостатні норми внесення добрив і забезпечення мінеральними речовинами: майже вдвічі порівняно з країнами ЄС та на

43,8 % порівняно зі середньосвітовими показниками [9].

Ціна на добрива у 2021 р. зросли (ціни на карбамід, ключове азотне добриво, наприкінці 2022 р. зросли майже в чотири рази порівняно з 2020 р.), що пов'язано зі зростанням цін на енергоносії та транспортні витрати у зв'язку з пандемією. Війна в Україні порушила експорт, що призвело до подальшого зростання цін та зумовила зменшення обсягів пропозиції на світовому ринку. Очікується, що це скорочення сприятиме зростанню витрат на виробництво продовольства і цін на продукти харчування, що призведе до скорочення рослинництва в найближчі роки через зменшення використання добрив [13].

Отже, враховуючи достатньо схожі природно-кліматичні умови країн ЄС та географічну наближеність можна стверджувати про наявність резервів підвищення продуктивності земель в Україні на основі більш повного використання земельно-ресурсного потенціалу. Також внутрішній аналіз коливань урожайності свідчить про наявність суттєвих відмінностей продуктивності посівів за регіонами і потенціал до зростання.

Земельно-ресурсний потенціал необхідно розглядати як історичну категорію, оскільки стан земельних ресурсів на даний момент часу обумовлений тривалим впливом людської діяльності, що в різні періоди розвитку характеризувалася різним ступенем інтенсивності землекористування та екологічної свідомості. З іншого боку, це динамічна система тому, що він постійно змінюється у часі. Зміни в земельно-ресурсному потенціалі можуть відбуватися під впливом різноманітних чинників, таких як зміни в природних умовах, вплив науково-техноло-

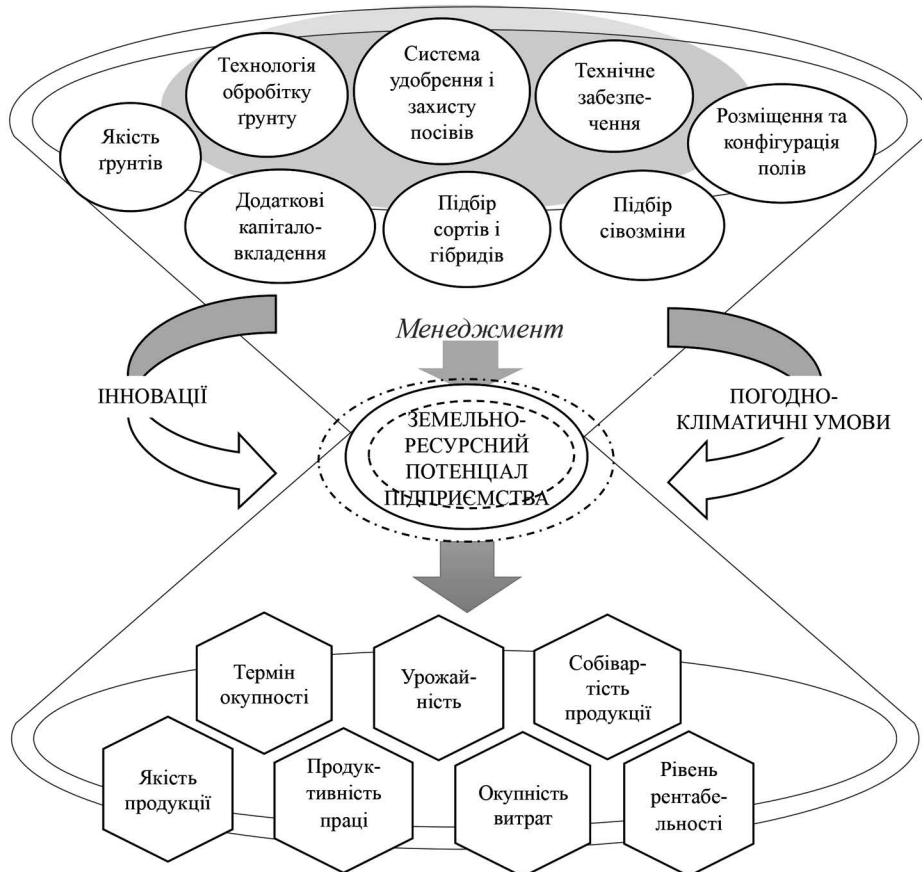

Рис. 3 Модель формування і реалізації земельно-ресурсного потенціалу аграрного підприємства

Джерело: розробка авторів.

гічного прогресу, зміни в економічних умовах та суспільних впливах.

Земельно-ресурсний потенціал аграрних підприємств — поєднання кількісних та якісних характеристик продуктивних земель з виробничими факторами за посередництвом системи менеджменту для здійснення сільськогосподарського виробництва з метою отримання оптимального економічного ефекту, що забезпечує збалансоване співвідношення між інтенсивністю землекористування та результативністю для збереження і відтворення земельних ресурсів.

Нами побудована трьохрівнева модель формування і реалізації земельно-ресурсного потенціалу аграрного підприємства (рис. 3).

Запропонована модель формування і реалізації земельно-ресурсного потенціалу аграрного підприємства характеризується комплексністю і системним підходом до управління, оскільки включає вихідні умови формування потенціалу опосередковану існуючою системою менеджменту, чинники, що звужують/розширюють можливості реалізації потенціалу та результативність. Вихідними умовами для формування земельно-ресурсного потенціалу підприємства є

якість ґрунтів, технологія обробітку ґрунту, додаткові капіталовкладення в підвищення продуктивності землі, система удобрення і захисту посівів, підбір сортів і гібридів, технічне забезпечення виробництва, підбір сівозміні, розміщення та конфігурація полів. Важливу роль у процесі формування відіграє система менеджменту, яка координує всі аспекти операційної діяльності підприємства і дозволяє оптимізувати використання існуючих ресурсів.

Вихідні умови за посередництвом системи менеджменту формують земельно-ресурсний потенціал підприємства, який може скорочуватися або розширюватися завдяки таким важливим чинникам як погодно-кліматичні умови та інновації. Відповідно до досліджень, зміни в урожайності сільськогосподарських культур на 44—55 % спричинені природно-кліматичними умовами, що має значний вплив на розвиток як сільського господарства, так і суміжних галузей [8, с. 65]. Ця залежність є об'єктивною і не залежить від матеріально-технічного забезпечення, застосовуваної технології, менеджменту.

Між складовими земельно-ресурсного потенціалу існує тісний зв'язок і взаємозалежність, тому зміни в одній складовій призводять до змін в інших. Зокрема, зміни в погодно-кліматичних умовах викликають необхідність в адаптації всього земельно-ресурсного потенціалу. Саме інновації є тим чинником, що може забезпечити пом'якшення негативних впливів зміни клімату і при цьому забезпечити розширення потенціалу земельних ресурсів і, відповідно, його результативність.

Дослідження [6, с. 267] показують, що урожайність пшениці озимої в інноваційних підприємствах у 1,5—2,5 рази більша за середні показники, що є результатом вкладання коштів в інновації, оскільки виробничі витрати в цих підприємствах також більші за середні. А порівняння середньої врожайності і середніх витрат в Україні

та країнах ЄС свідчить про наявність істотних резервів підвищення інноваційності, що потребує вкладання коштів в інновації.

Інновації є як об'єктивним, так і суб'єктивним чинником управління земельно-ресурсним потенціалом аграрного підприємства. З одного боку, інновації є результатом об'єктивного розвитку науково-технічного прогресу в глобальному середовищі, з іншого — це досягнутий рівень інноваційного розвитку в окремому суб'єкті господарювання, а також потенційні можливості його зростання з урахуванням фінансових та соціо-економічних обмежень.

У ході реалізації земельно-ресурсного потенціалу отримуємо площину результатів, що виражається певним рівнем урожайності культур, собівартості продукції, якості продукції, терміном окупності інвестицій, продуктивності праці, окупністю витрат, рівнем рентабельності. Україна відзначається значно меншими виробничими витратами на гектар і, відповідно, меншою врожайністю порівняно з ЄС, що також впливає і на прибутковість.

Інноваційні підходи включають в себе впровадження сучасних технологій, вдосконалення методів управління ресурсами, а також розвиток нових стратегій ведення сільського господарства, спрямованих на збільшення врожайності, якості та ефективності виробництва. Це дозволяє досягти позитивних результатів у вигляді збільшення урожайності, підвищення рентабельності, зменшення собівартості продукції, підвищення якості продукції, тобто розширення результативної площини реалізації земельно-ресурсного потенціалу аграрного підприємства.

При цьому необхідно дотримуватися принципу збалансованості між земельно-ресурсним потенціалом та результативністю, оскільки в стратегічній перспективі виснаження факторів виробництва призводить до втрати потенціалу і зниження прибутковості сільськогосподарського виробництва.

Досягнення максимально можливого рівня використання потенціалу земельних ресурсів не завжди є економічно обґрунтованим. Додаткові витрати на реалізацію цього потенціалу можуть стати неефективними, особливо при досягненні критичних значень, що може вимагати вирішення складних завдань з оптимального розподілу та перерозподілу ресурсів під час визначення обсягів фінансування процесів відтворення в підприємстві. Земельні ресурси повинні бути відтворювані, тобто повинні мати споживчі властивості, які необхідні для початку нового операційного (виробничого) циклу [11, с. 79—80].

З цієї метою повинна діяти чітка система організації відтворення земельних ресурсів, яка поєднує елементи організації їх ефективного використання та управління земельними ресурсами. Ця система повинна включати різноманітні компоненти та заходи для забезпечення сталої та ефективного використання ґрунтів. Основні елементи такої системи включають:

1) земельно-кадастрове планування: кадастрова карта земельних ділянок, карти ґрунтів для ідентифікації земельних ділянок, їх призначення та виду користування з метою забезпечення ефективного використання та управління земельними ресурсами;

2) стратегії землекористування: розробка та впровадження планів і стратегій з визначенням оптимального рівня використання земельних ресурсів для підтримки стійкості та збалансованого розвитку підприємства на перспективу;

3) агротехнічні заходи: впровадження прогресивних ґрунтозахисних технологій та засобів обробітку ґрунту, використання добрив, зрошення та ірригації для збереження родючості та підвищення врожайності;

4) екологічний моніторинг: система спостереження та оцінки впливу виробничої діяльності на стан ґрунтів та довкілля з метою оперативного виявлення проблем та прийняття відповідних заходів.

Ці елементи спільно створюють систему, яка сприяє ефективному використанню та відтворенню земельно-ресурсного потенціалу аграрного підприємства.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Аграрні підприємства України мають значний потенціал для збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, який може бути більш повно реалізований шляхом ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу. Земельно-ресурсний потенціал аграрних підприємств — це сукупність якісних та кількісних характеристик земельних ділянок, які використовуються для сільськогосподарського виробництва, керуючись системою менеджменту для досягнення оптимальних економічних результатів і збалансованого використання ресурсів. Запропонована трьохрівнева модель формування і реалізації цього потенціалу ґрунтується на комплексному та системному підході, що враховує взаємозв'язок між його складовими. Інновації в цій моделі є ключовим фактором для адаптації до змін клімату та розширення можливостей реалізації потенціалу земельних ресурсів. Важли-

во дотримуватися принципу збалансованості між земельно-ресурсним потенціалом і результативністю, щоб уникнути втрат ґрунту і забезпечити стійкий розвиток аграрного сектора.

Література:

1. Альбещенко О. С. Теоретичні аспекти і особливості земельно-ресурсного потенціалу аграрного сектора. *Агросвіт*. 2012. № 19. С. 38—42.

2. Бутенко Є. В., Харитоненко Р. А. Продуктивний потенціал земель та принципи його оцінки в Україні. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2017. № 1. С. 58 — 65.

3. Вашук К. М., Стельмах В. Ю. Природно-ресурсний потенціал Ковельського району. *Молодий вчений*. 2021. № 4 (92). С. 139—144.

4. Вініченко І. І., Кобець Є. А., Середа О. О. Формування інструментів регулювання ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2023. № 3—4. С. 4—9.

5. Карась Ю. М. Теоретичний зміст поняття "виробничий потенціал" аграрного підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 46. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2032>.

6. Кучер Л., Кучер А., Хареба В., Демидчук Л., Східницька Г. Розвиток інноваційної діяльності аграрних підприємств: на шляху до агробізнесу 4.0. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2023. Vol. 9, No. 4. С. 252—286.

7. Медведєв В. В. Земельна реформа і родючість обґрунтованість. *Вісник аграрної науки*. 2015. № 5. С. 73—79.

8. Молдаван Л. В. Природно-ресурсний потенціал аграрного сектору України: стан та адаптація до змін клімату. *Міжнародний науковий журнал "Градаль науки"*. 2023. № 27. С. 64—73.

9. Офіційний веб-сайт The World Bank Data. URL: <https://data.worldbank.org>.

10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

11. Сітковська А. О., Масляєва О. О. Земельно-ресурсний потенціал аграрного сектору: стан та особливості використання. *Агросвіт*. 2023. № 9—10. С. 77—81.

12. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 174 с.

13. World food and agriculture. 2022: Statistical Yearbook. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Room. 2022. p. 11.

References:

1. Al'beschenko, O. S. (2012), "Theoretical aspects and features of the land and resource potential of the agricultural sector", *Ahrosvit*, vol. 19, pp. 38—42.

2. Butenko, Ye. V. and Kharytonenko, R. A. (2017), "Productive potential of lands and principles of its assessment in Ukraine", *Zemleustrii, kadastr i monitoring zemel*, vol. 1, pp. 58—65.

3. Vaschuk, K. M. and Stel'makh V. Yu. (2021), "Natural resource potential of Kovel district", *Molodyj vchenyj*, vol. № 4 (92). pp. 139—144.

4. Vinichenko, I. I., Kobets', Ye. A. and Sere-da, O. O. (2023), "Formation of tools for regulating the efficient use of land and resource potential of agricultural enterprises". *Ahrosvit*, vol. 3—4, pp. 4—9.

5. Karas', Yu. M. (2022), "Theoretical content of the concept of "production potential" of an agricultural enterprise", *Ekonomika ta suspil'stvo*, [Online], vol. 46, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2032>, (Accessed 19 January 2024).

6. Kucher, L., Kucher, A., Khareba, V., Demidchuk, L. and Skhidnyts'ka, H. (2023), "Development of innovative activity of agricultural enterprises: on the way to agribusiness 4.0", *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, vol. 9, no. 4, pp. 252—286.

7. Medvediev, V. V. (2015), "Land reform and fertility validity", *Visnyk ahrarnoi nauky*, vol. 5, pp. 73—79.

8. Moldavan, L. V. (2023), "Natural Resource Potential of the Ukrainian Agricultural Sector: Status and Adaptation to Climate Change", *Mizhnarodnyj naukovyj zhurnal "Hraal' nauky"*, vol. 27, pp. 64—73.

9. Official website of The World Bank Data (2024), available at: <https://data.worldbank.org>, (Accessed 5 February 2024).

10. Official website of the State Statistics Service of Ukraine (2024), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>, (Accessed 12 February 2024).

11. Sitkovs'ka, A. O. and Masliaieva, O. O. (2023), "Land and Resource Potential of the Agricultural Sector: Status and Peculiarities of Use", *Ahrosvit*, vol. 9—10, pp. 77—81.

12. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2017), *Sustainable Development Goals: Ukraine. National report*, Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, Ukraine.

13. World food and agriculture (2022), *Statistical Yearbook, Food and Agriculture Organization of the United Nations*, Rome, Italy.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2024 р.